

да реализује идеју Велике Албаније, коју су подржале велике силе у периоду пре Првог светског рата и између два рата. У следећем чланку, Ледион Крисафи даје нове податке о односима Албаније и Југославије у периоду након Другог светског рата и Резолуције Информбироа 1948. године и доводи у питање превладавајуће мишљење („мит“ како га назива) о хармоничним односима између Југославије и Албаније од 1945. до 1948. године. У чланку се говори о намерама и страховима Енвера Хоџе и тадашњег албанског руководства у вези са Југославијом. На крају овог дела зборника, Atdhe Hetemi конструише свој чланак као студију о (непријатељским) међуетничким односима на Косову, који се у великој мери заснивају на тумачењу прошлости у властитој политичкој/етничкој заједници.

Значај зборника *Politics of Enmity* је првенствено у томе што су окупљени различити истраживачи који су дали свој научни одговор на питање непријатељства и међунационалних односа. Разноврсни радови и квалитет истраживања заинтересоваће не само стручну већ и ширу јавност. Зборник отвара бројна питања о нацијама и национализму којима се истраживачи могу даље бавити. Упркос свеукупном тону који на неки начин поткрепљује неизбежност непријатељства, уредници истичу да се надају да ће ова истраживања допринети бољем разумевању етничких односа, посебно између српских и албанских заједница, што би довело до бољих услова за живот на раскрсници Балкана, а и шире.

Божница СЛАВКОВИЋ МИРИЋ

Саша Мишић. *Помирење на Јадрану. Југославија и Италија на путу ка Осимским споразумима из 1975.* Београд, 2018.

Саша Мишић је историчар који се бавио односима Југославије, прве и друге, са суседним државама. Тако је магистрирао на теми „Албанија: пријатељ и противник. Југословенска политика према Албанији 1924–1927“. Докторирао је са темом „Политички односи Италије и Југославије у периоду од 1968 до 1975“ на Факултету политичких наука 2012. године. Допуњена верзија овог рукописа сада се налази пред читаоцима под називом *Помирење на Јадрану. Југославија и Италија на путу ка Осимским споразумима из 1975*, у издању Факултета политичких наука у Београду. Тему италијанско-југословенских односа на прелому из 60-их у седамдесете обрађивали су историчари како у Италији тако и у бившој Југославији. Године 2007. изашла је књига словеначке историчарке Виљенке Шкорјанец *Osimska pogajanja*, а 2008. у Риму и италијанског историчара Масима Букарелија (Massimo Bucarelli). У заједничком подухвату југословенских и италијанских историчара изашао је 2016. и зборник *Italy and Tito's Yugoslavia*

in the age of International Detente, у коме је аутор једног од поглавља управо Саша Мишић.

У књизи *Помирење на Јадрану* Мишић испитује важан део историје међународних односа социјалистичке Југославије, која је имала прилично амбивалентну везу са својим суседом, везу која је била оптерећена пасторчадима рата попут мањина и разграничења. Студију о југословенско-италијанским односима аутор је конципирао као детаљну дипломатску историју где је оптика нађена на нивоу двеју влада, односно највиших институција одлучивања (8). Читаоцима је представио флукуације, веће и мање, односа две земље кроз интеракцију политичких говора актера, писања штампе, као и реакција грађана, удружења емиграната итд. Изворе за ову монографију нашао је у архивима са обе стране бивше, тако спорне границе. У питању су: Архив Југославије, Дипломатски архив Министарства спољних послова Србије и италијански архиви, у којима је аутор нашао највише грађе у личним фондovima актера југословенско-италијанских односа, попут Алда Мора (Aldo Moro), који су похрањени у Централном државном архиву у Риму (Archivio centrale dello Stato).

Аутор је књигу поделио на три поглавља: Време интензивне сарадње (63–135), У вртлогу унутрашњих нестабилности (135–275), Ка „Јадранском миру“ (275–371). У Уводу скицира односе Југославије и Италије од 1945. до 1968, а треба приметити да већ за период раних 60-их Мишић обилато користи необјављену архивску грађу. У Закључку сажето су представљени резултати ауторовог рада. Књига поседује и детаљан именски индекс.

У првом поглављу, под називом Време интензивне сарадње, представљен је период од 1968. до 1970. Државни односи после чехословачке кризе 1968. приказани су као доба хармоније по бројним питањима, што се види и кроз посете Италији високих функционера попут Бориса Шнудерла и Виде Томшић, све у разним мисијама „опипавања пулса“. За односе су потом биле битне и посете Југославији министра Пјетра Ненија и председника Италије Ђузепеа Сарагата. Диференцирање идеја на којима је почивала политика две земље можемо видети и у описима сукоба концепције Европе и Медитерана који је ишао уз посете италијанских званичника. У југословенском случају, посебна пажња је посвећена интеракцији ДСИП-а, војске, партије, републичких скупштина и личности које су стварале спољну политику. Мишић је такође био у завидној позицији да одређене догађаје сагледа са обе стране – разбијајући при том оптику југоцентризма у истраживању спољне политике Југославије (35). Аутор увек покушава да испрати и економску позадину и последице политичких договора, што је у проучавању југословенско-италијанских односа јако битно јер је Италија била један од три најважнија југословенска партнера у спољној трговини у то време (135).

Друго поглавље, У вртлогу унутрашњих нестабилности, доноси анализу догађаја од почетка 1970. Аутор вешто тумачи фразе из политичког дискурса владајуће елите – не остављајући, како је то некад обичај, читаоца само са сликовитим изразима лишеним контекста попут: „Показати Италији зубе“ (из изјаве Едварда Кардеља) (148). Питања границе и мањи-

на, због своје осетљивости, изискивала су и одређене тајне разговоре. Тајна посета Италији Мике Трипала и њен опис представљају успео покушај да се у историји међународних односа разграниче различите врсте државних делегација (155–157). Од састанка у Венецији 9. фебруара 1971, када се коначно на званичном и министарском нивоу почело са решавањем отворених питања између Југославије и Италије, Мишић даље води читаоца до најважнијег догађаја у овој години. Посета Тита Италији, од 25. до 29. марта, значила је даље кораке у приближавању ове две земље. Ипак, сенку на односе бациле су унутрашње кризе, а дешавања у Хрватској с пролећа те године нашла су своје место у анализи. Важан догађај збио се крајем 1971. када је премијер Италије Коломбо (Emilio Colombo) примио делегацију словеначких мањинаца (200). И овде примећујемо да Мишић покушава да код актера спољне политике прикаже нијансираност приступа и идеја, попут приказивања разлика у приступу Тита и Кардеља. Италија је као проверени кредитор била увек на радару привредне сарадње, а то је била још једна спона две државе (164). Дефицит у размени са Италијом, Југословени су гледали да умање и побољшају свеукупну сарадњу (208). Овде аутор описује и сарадњу две државе имајући у виду њихове неразвијене регионе, који су се налазили углавном на југу, како Италије тако и Југославије. Кризу у односима са владом Ђулија Андреотија (Giulio Andreotti) изазвале су изјаве председника Тита и овог италијанског државника о Зони Б и суверенитету над њом (246). Ово доводи до последње велике кризе у овом периоду, коју је аутор назвао и *последња тршћанска криза*.

Трећа глава, Ка „Јадранском миру“, описује труд обе државе да превазиђу разлике по спорним питањима. Криза извире из ноте од 11. марта 1974. у којој је Италија изразила претензије на „италијанство“ Зоне Б (297). Мишић анализира и детаљно приказује пропагандне акције обе земље поводом обнављања дипломатског сукоба (285–307). Реакције институција југословенске политике посебно долазе до изражаја приликом НАТО маневара на простору блиском југословенској граници, а Мишић обраћа пажњу и на инструкисање штампе (296). Жеља за затварањем отворених питања довела је до преговора две владе и њихових делегација, што у Стрмолу и Дубровнику (где су вођени преговори) што на маргинама УН-а, где су се делегације сретале (323, 326, 337). Аутор детаљно приказује ток, ставове и маневрисање делегација, као и реакције других заинтересованих страна (нпр. република Словеније и Хрватске, италијанских мањинских организација). Тако су приказани разговори Мينيћ–Моро у Њујорку, али и објашњено разграничење на мору и копну. Коначно склапање споразума у Осиму, градићу удаљеном 15 километара од Анконе на Јадрану, наступило је тек пошто су обе владе детаљно припремиле своје нације. До новембра 1975. средства јавног информисања, нижи ешалони власти и све остале полуге биле су упрегнуте да све протекне мирно. Споразум је коначно регулисао питања границе, држављанства, пловидбе Тршћанским заливом, мањина, привредне сарадње, индустријских зона, промета на граници или како сам Мишић каже: „Потписивањем споразума у Осиму новембра 1975. коначно

су затворена 'отворена питања' која су три деценије била оптерећујући фактор за пун развој односа између Италије и Југославије" (363–364).

Монографија Саше Мишића је добродошао допринос проучавању међународних односа Југославије, јер поред конкретних и детаљних анализа италијанско-југословенских односа у периоду на прелому деценија, успешно приказује механизме деловања југословенске спољне политике и све њене разнолике чиниоце.

Немања РАДОЊИЋ

Арпад Хорњак.
Сусрети и сукоби. Огледи о српско-мађарским односима.
Београд: КЛИО, 2017, 387.

У току 2017. године у издању Издавачке куће „Клио“ појавила се књига *Сусрети и сукоби. Огледи о српско-мађарским односима* Арпада Хорњака, професора на Универзитету у Печују, сарадника Мађарске академије наука, једног од најбољих познавалаца југословенско/српско-мађарских односа у 20. веку. Књига о којој је овде реч представља зборник радова Арпада Хорњака у коме су презентовани и сажети резултати вишегодишњег истраживачког рада који су се периодично појављивали у мађарској научној публицистици. Радови су углавном писани на основу прворазредних примарних извора, у највећем броју случајева мађарског и југословенског порекла, уз коришћење раније постигнутих научних резултата и мађарске и српске/југословенске историографије.

Очекивало би се да ће готово хиљадугодишњи суживот Мађара и Срба изазвати већу пажњу историчара, али то до данас није случај. Веома мали број аутора посветио је своју пажњу односима два народа, па су наша знања о њима више него оскудна. Због тога је значај ове књиге изузетан.

Петнаест радова у књизи подељено је на три тематске целине: Нови поредак (стр. 11–100), Спољни послови (101–333) и Слика северног суседа (334–383). Поред њих, ту су и кратак Предговор (7–10) и једна врста поговора српском издању, О сусретима и сукобима (385–387), коју је написао др Зоран Јањетовић, научни саветник Института за новију историју Србије из Београда.

Прва тематска целина започиње радом „Област Бачке и Барање након Првог светског рата – српска окупација“ (13–34). Аутор је у овом раду анализирао југословенске територијалне захтеве на подручју Барање, затим процес управљања за време трајања окупације, сарадњу југословенских представника са представницима левице у Барањи, евакуацију трупа